

Književne novosti.

Vladimir Levstik: Obsojenci. (Konec.) Nasproti temu pa bi si lahko izpisali celo vrsto resnic, ki se nas prijemljejo z dokazljivostjo pravnega spoznanja; nekatere se bližajo drastiki, skoraj za vsemi pa tiči sarkazem, najljubši spremljevalec našega pisatelja, in samoironija. „Moji naravi“, pravi (str. 174.), „je bržčas treba kakršnekoli nepravilnosti, posebno v tem, kar je dobro in potrebno, manj pa v slabih rečeh: grehi skrbe sami, da se jih človek ne odvadi.“ „Gorje mu, kdor je obdarjen z grdostjo; in vendar si grd le napol, dokler ne veš, da nisi lep“ (str. 131.). — Nepričakovano sentimentalno se glasi stara resnica: „Včasih se človeku sama od sebe omeči duša in išče druge, da bi se spojili skrb in skrb ali da bi sočutje orosilo bolečino. To so hipi, ko pozabljamo, kako tuji in oddaljeni so si ljudje med seboj.“ itd. Kaj ne, kako lepo! A mefistofelska natura ne pripušča Levstiku, da bi se trajno vdal meh-kemu čutu. Naenkrat zautriplje v njem negativna žilica in ono mehko humanitarno izvajanje prekine z odločnim: „Stoj!“ in tako mehko razpoloženje imenuje „ne-blažene trenutke“ (str. 138.).

Te lastne persiflaže je v knjigi preveč; navadil se je je pisatelj tako, da mu služi kar nehote že za formalne antiteze; n. pr. priroda mu je res „prelepa“, a preden se pripravi do njenega uživanja, se že spomni tudi njenih senčnih strani — in zakreše se antiteza o „prelepi in trikrat prokleti naravi.“ Ali: pride mu na jezik beseda „ljubim“; nekaj mu za trenotek seže v srce, a namah se pojavi sarkastna gesta: „ljubim . . . kako bedasta beseda!“ Res, včasih se doseže s takimi preokret-njami dober efekt; ako pa postajajo načelne, učinkujejo baš nasprotno in se nam ne zde izraz pristne elementarnosti, ampak le manira. Bralec postane nervozen, če ga pehajo semintja. Pisatelju pa je ta sistem tako priljubljen, da se ravna po njem ne le v podrobnostih, ampak že v celotni zasnovi.

V tej zvezi tudi razumemo, zakaj umeva pisatelj srečo tako, kakor smo jo posneli zgoraj. Sanjati ne zna; saj so sanje nekaj trajnega, on pa pravi: „Baš to je moje zlo, da se nikdar ne navadim doslednosti.“ Neoporečna je zanj le njegova notranja neskladnost; zato so izreki, ki se tičejo mrzke strani človeškega življenja, res iskreni in ne sledi jim kaka ironična opazka: „Vse sovražimo, na kar nas je misliti strah!“ „Nič težkega ni umreti, le morati je težko“; „smrt je usmiljenje življenja“; „so trenotki, ko se mora človek prepirati s seboj; jeziti se mora nase“ itd. Na tej strani postane iskrenost celo tako ostentativna, da ji — ne verjamemo. Fiksna ideja se nam zdi stavek (str. 192.). „Poslej me ne prepriča nič pod solncem, da bi mi bilo kdaj mogoče najti med seboj in med zunanjim svetom tisto srečno harmonijo, ki brez nje ni miru in zadovoljnosti, harmonijo, ki jo zavidam drugim, nespametnejšim in hudobnejšim od mene“. Ne! Kdor se dvigne do tega spoznanja, zanj še ni zašlo solnce!

Kar smo porabili za označbo pisatelja, tega nam on seveda ne pravi naravnost o sebi, ampak o svojih junakih; ti pa so očitno njegovi glasniki. Štirje spisi so in v vsakem je glavni junak kak „obsojenec“, odtod je pač vzet naslov knjigi, ki ga izprva ne umemo prav. Obsojenci so različni; v prvem spisu je obsojenec „nenormalni piščanec“, ki se je na precej mističen način iz jastrebovega (ali soko-lovega) jajca izlegel med normalnimi piščanci. Obsojen je, kljub svojemu nagonu k

visokemu poletu, rasti med putami, jesti turščico in se podvreči kurji vzgoji; kajti četudi „nemara vendarle ni piščanec, ali to pomeni, da ga ni treba ukrotiti?“ Njegova „duša“ pa, zopet mistično, naposled le poleti v višave, kamor je hrepenela... Kam meri ta prilika, je jasno!... S slikanjem kurjega življenja med raznimi Kokodindami, Kokomundami ter s petelini Kikiravsom in Kirikavkežem tvori spis na zunaj paralelo k Murnikovi „Visoki ljubezni“.

Drugi „obsojenec“ je „Razmišljeni Vid“, jetičen dijak, ki ga ne marata ne oče ne mati. Duševno razpoloženje tega bednika, obsojenega na rano smrt, je slikano s trpko resničnostjo (pretresljivo je n. pr. genljivo veselje Vidovo z lastno iznajdbo, z zrakoplovom, ki ga bo povedel daleč, daleč); rodbinsko ozadje pa je, kakor smo že namignili, podano v prečnih barvah. Pač nalašč si je izbral pisatelj nenavaden motiv, da mati sovraži otroka iz drugega zakona. — Tretji „obsojenec“ je še mlad, lep, bogat mož — slepec, oslepel vsled poskušane samomora. Ta spis je po mojem mnenju izmed vseh najboljši; mojstrska je uglobitev v mišljenje in čutenje oslepelega človeka, ki je prej dodobra poznal svet in ljudi; nasproti njemu pa dva zdrava človeka; slepčev brat in virtuožno očrtana Breda. V tem spisu tudi ni tistih neprijetnih sarkastnih razkolov, tako da lahko nemoteno uživamo, čutimo, pomilujemo, se veselimo.

Četrty obsojenec („Rikard Molloprou“) se je obsodil — sam! Trdno je namreč prepričan, da nosi — grbo, dasi je v resnici nima, in je besno hud na vsakogar, kateri na njem ne vidi grbe! Zdravnika ozmerja, ker ne najde na njem grbe, nevesto zapusti, ker ji hudo zameri, da ljubi njega grbavca, neko blodnico skoraj zadavi, ker se grohoče njegovi trditvi, da je grbav; samega sebe bi najrajši ubil zaradi svoje domišljene grbe in tako dalje! — No, mi vemo, kako grbo ima pisatelj v mislih¹⁾, in vidimo, da nosi Rikard res grbo, ki je še izdatnejša, nego jo spoznava sam, a fikcija je izvedena kljub brutalnim sredstvom le nepopolno in v skladu s to nepopolnostjo je zopet s tistim sarkastnogrohotnim razkolom — burškozni konec spisa. — V podrobnostih je vse polno espritskih fines, imenitnih domislic, izbrušenih idejic: a sad spoznanja še le ni dozorel.

Visoko je segel Levstik v svoji prvi samostalni knjigi; z zanimanjem bodo resni in zreli bralci sledili njegovi stezi, ki ga še sicer ni privedla do vrha, a pelje odločno kvišku. Le skrbno otrebiti jo je še treba.

Dr. Jos. Tominšek.

Rado Murnik: Jari junaki. Humoreske. V Ljubljani 1909. Založil Lavoslav Schwentner. — Naslov je dober! Od Kersnikove „Jare gospode“ nas pelje humorist Murnik mimo „jare muhe“ do „Jarih junakov“. Ko bi Murniku prisojali kaj zlobnosti, bi celo mogli misliti, da je parodiral znane literarne „Junake“ s pomočjo predikata jarosti. Vsekakor je naša knjiga naslednica klasičnih „Navihancev“ in najbližjih ji sorodnikov „Znancev“. — „Jari junaki“ se na čelu predstavljajo kot „humoreske“. Seveda! Vajeni smo od Murnika pričakovati le humornih spisov, on velja za oficijalnega humorista; a pripomnil sem že pri drugi priliki, da je humornost le del njegovega pisateljskega bistva, in danes pristavljam, da ne vedno najboljši del. V nobenem tekstu ne tiči toliko opasnosti kakor v humorističnem! Humorist preveč misli, da mora vsako besedo, vsako domisljico zasukati v smešljivost, občinstvo pa celo pričakuje od njega, da si bo pri njem kupovalo le smeh. Vsled

¹⁾ O taki grbavosti piše tudi Cankar v spisu „Novo življenje“ (Knez. knjižnica XV. stran 64.).